

Spomin na Martina Ritonjo še ni zamrl

Tekst in foto: Franc Mulec

Sposoben in tenkočuten radgonski podjetnik Martin Ritonja je v mariborskih zaporih vzdržal le poltretji mesec. Zaprl so ga po drugi svetovni vojni junija 1945, nato pa zaplenili njegovo z delom pridobljeno premoženje.

Slovesna blagoslovitev kapelice v Zbigovcih pri Gornji Radgoni

Vsoboto, 6. novembra, na Martinovo soboto, je bila v Zbigovcih 7 pri Gornji Radgoni posebna slovesnost. Radgonski župnik Franc Hozjan je namreč blagoslovil novozgrajeno kapelico, ki je bila postavljena v znak zahvale in spomina na Martina Ritonjo, pomembnega predvojnega tržana Gornje Radgone.

Kapelica To zelo lepo kapelico, grajeno v koroškem slogu, je dal na lastne stroške postaviti Ritonjev sin Martin Frank. O njej je že dolgo sanjal in si je je močno želel, kot je zapisal na vabilu na njeno posvetitev. Na takšen način je želel svojemu očetu Martinu izkazati zahvalo za vse, kar je od njega prejel od otroštva pa do očetove smrti, ko mu je bilo komaj petnajst let. Oče ga je vseskozi skrbno vzgajal v duhu

delavnosti in pridnosti, predvsem pa poštenosti in skromnosti.

Kapelico krasijo v treh nišah poslikave svetnikov: sv. Martina, zavetnika, očeta Martina Ritonje in njegovega sina Martina Franka, sv. Florjana in sv. Antona. V niši na sprednji strani pa stoji še lepo izdelan lesen kip Device Marije. Pod Marijinim kipom je nameščena marmornata plošča, na kateri so podatki o namenu postavitve kapelice, podatki o Martinu Ritonji in to, kdo in kdaj je dal kapelico postaviti. Kapelica stoji na lepo izdelanem podstavku iz kamna peščenjaka. Iz tega materiala je tlakovan tudi prostor okrog kapelice. Vse skupaj pa krasijo na novo posajene cvetoče rože.

Kruha in delo Na slovesnosti je najprej

govoril sin Martina Ritonje in med drugim v čustvenem tonu osvetlil svojega očeta s poudarkom, da je bil oče, sicer strog, a pošten do svojih delavcev. Pri njem je vsak revež dobil hrano, ki je je bil potreben, nobenega ni odslavil lačnega. Če nekdo ni imel službe, se je lahko oglasil pri njem in jo dobil. Zatrjeval je celo, da imajo dela dovolj in naj kar pride k njemu, kdor to želi.

Za njim je govoril zgodovinar dr. Ivan Rihtarič, ki se je pred letom in pol prijazno odzval vabilu Martina Franka in Dragice Hrzič ter sprejel vabilo, naj razišče Ritonjevo življenje. V nagovoru je prikazal opravljeno delo, ki pa ni pomembno samo za Ritonjeve potomce, ampak tudi za prebivalce Radgone in njene okolice. Za Rihtaričem je nekaj stavkov dodal še Franc Mulec, ki je poudaril pomen odpuščanja tudi za dejanja, kakršna je doživel in pretrpel Martin Ritonja. Nato je kapelico blagoslovil radgonski župnik Franc Hozjan.

Kdo je bil Ritonja? Kdo je pravzaprav bil Radgončan Martin Ritonja? Koliko ve o njem sedanji rod Radgončanov in okoličanov? Nekateri morda zanj še niso slišali, nekateri, predvsem starejši, pa se ga še sedaj spominjajo. Drugače pa se je o njem zelo malo govorilo ali celo nič. Na radgonskem območju pa je bil eden najbolj prepoznavnih podjetnikov med obema vojnama in še do konca druge.

Rodil se je 24. oktobra 1894 v Bučočevcih kot nezakonski sin matere Marije Ritonja, ovdovele Šijanec. Martinu je mama umrla, ko mu je bilo komaj 7 let, zato je odraščal pri družini Šijanec v Bučočevcih. Po osnovni šoli se je odpravil v avstrijsko Radgono, da bi se izučil za mesarja. Že kot vajenec in nato pomočnik je Martin kazal svoje sposobnosti, saj mu je delodajalec zaupal najrazličnejša zahtevna dela, od vodenja klavnice in prodaje živine do prodaje mesa. Bil je izredno delaven in sposoben na vseh področjih.

Podjetnik Ko se je pojavila priložnost – to je bilo kmalu po prvi svetovni vojni in hkrati po razmejitvi Avstrije in Jugoslavije –, je izkoristil priložnost in začel s podjetništvom. V Gornji Radgoni, ko ta ni bila več del avstrijske Radgone, je začel samostojno trgovati z živino podjetnik Zangl, ki pa je kmalu bankrotiral. Poleg prodaje živine je imel na Zgornjem Grisu tudi

gostilno z mesnico in majhno klavnico. Martin je tako leta 1924 vse skupaj odkupil; nekaj je plačal v gotovini, večji del pa po obrokih. S tem se je njegova podjetniška pot začela strmo vzpenjati. Martin Ritonja je vse do leta 1940 širil svojo dejavnost ter kupoval zemljišča in druge nepremičnine.

Že pred tem je leta 1922 na Spodnjem Grisu kupil dvorišče, gospodarsko poslopje z vinsko kletjo, zraven pa tudi vrt. V vinski kleti je v lesenih sodih skladiščil pridelano vino za gostilno na Zgornjem Grisu. Že leta 1922 pa je začel ob Muri graditi lastno klavnico, zaradi česar se mu je pozneje trgovina z mesom zelo razmahnila. Ta klavnica je, potem ko so mu jo po vojni odvzeli, prešla v last podjetja Mesoizdelki, kasneje pa v MIR.

Posestnik, gostilničar, mesar Kot posestnik, gostilničar in mesar je leta 1929 kupil od tujcev veliko posestvo z veliko vilo v Črešnjevcih (dolga leta po 2. svetovni vojni je bila znana kot Uprava). Leta 1933 je v Zbigovcih kupil še posestvo z večjo vilo. Kupljene nepremičnine je plačeval nekaj v gotovini, drugo pa na obroke. V Radgoni je imel tudi žago in lednico na Zgornjem Grisu (sedanja klet).

Ritonja je imel torej dokaj veliko podjetje z raznoliko dejavnostjo; poleg tega, da je trgoval z živino, imel klavnico z mesnico, se je ukvarjal tudi z gostinstvom, vinogradništvom, vzrejo goveje živine in prašičev ... Živino in meso je prodajal daleč naokoli, tudi v Maribor, vino, ki ga je prideloval, pa je večji del točil v svoji gostilni. V mesnici, ki je bila na sedanji Jurkovičevi ulici, so prodali velike količine mesa. Dnevno približno eno govedo, pet telet, štiri prašiče ... Ob praznikih, kot so božič, velika noč, petrovo itd., so prodali tudi do pet goved dnevno, do dvajset telet in do deset prašičev. Te podatke je prispeval Rudi Štelcer leta 1979, ki je bil pri Ritonji vajenec.

Natančen, delaven in strog Zaposloval je večje število ljudi, da so bila vsa dela hitro in

Nekoč ugledna Ritonjeva vila v Zbigovcih danes

strokovno opravljena. Pri delu je zahteval izredno natančnost in čistočo, posebno v klavnici in mesnici. Pri tem je bil sam za zgled. Bil je natančen, delaven, strog, pošten, predvsem pa sposoben podjetnik. Vsak zaposleni je moral znati opravljati najrazličnejša dela. Za to so prejemale dobro plačo ter dnevno po pet obrokov in po tri velike brizgance, delovno obleko, obleko, obutev, pranje ... Zelo zanimivo je tudi, da se je vsak vajenec, ki se je izučil pri Ritonji, izučil štiri poklice, in sicer mesarja, kuharja, klobasičarja in natarjarja. Kakor je bil pri njem zaposlen, je bil dobrodošel pri vsakem delodajalcu, saj je bilo splošno znano, da ima Ritonja najboljši kader.

11. junij 1945 Zadnje dejanje radgonskega podjetnika Martina Ritonje pase je zgodilo 11. junija 1945. Ponj so prišli trije Radgončani, ga aretirali in odpeljali v mariborske zapore (KPD). Po aretaciji so mu zaplenili celotno premoženje.

Do 29. septembra Ko je 29. septembra istega leta sin Martin želel svojemu očetu zaporniku prinesiti paket – od prejšnjih, ki jih je poslal očetu, je ta namreč dobil le enega, pa še v tem so iz mesa 'nastale' same kosti –, ga je pri

vratarju že čakala njegova mama. Dejala mu je, da morata nujno v bolnišnico, ki je bila nasproti zaporov. Tam so ju peljali v bolnišnično mrtvašnico, kjer sta našla truplo Martina Ritonje. Ritonja je v dveh mesecih in pol pretrpel zaslišanja, šikaniranje, zmerjanje in pogosto tepež. Hrane je dobil le toliko, da je ostajal pri življenju, dokler ni telo shiralo in na koncu od vsega hudega omagalo.

Denacionalizacija Po osamosvojitvi Slovenije so bili sproženi številni denacionalizacijski postopki, med njimi postopek za vrnitev nekdanjega premoženja velikega radgonskega podjetnika Martina Ritonje. Njegov sin Martin, zdaj star 85 let, je po teh postopkih le delno zadovoljen. Njegova velika želja, da v zahvalo in spomin svojemu očetu postavi kapelico, se mu je sicer izpolnila, očeta pa mu ni mogel nihče vrniti.

Na koncu ostaja le eno vprašanje. Zakaj je moral ta sposoben podjetnik tako žalostno in tragično končati. Je samo on tako končal? Komu je bilo to dejanje v zadoščenje in ali se je novo obdobje res moralo začeti na tak način? Končno pa je le prišel čas, da se takšni dogodki raziščejo, krivcem pa se iskreno odpusti. **D**